

10. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Прага, 1942. – Ч.1. – 372 с. // Репринтне перевидання (передмова та вступне слово – Любомир Винар та Алла Атаманенко). – Львів – Кент – Острог, 2008. доп. 232 стор. фотоілюстрацій.

11. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919–1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої) / С. Наріжний. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 1999. – 272 с.

12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф.3831. – Оп.1. – Спр.5.

13. Там само. – Ф.3841. – Оп.1. – Спр.4.

14. Там само. – Ф.3940. – Оп.1. – Спр.1.

15. Там само. – Ф.3940. – Оп.2. – Спр.1.

16. Там само. – Ф.3940. – Оп.2. – Спр.3.

17. Там само. – Ф.3940. – Оп.2. – Спр.9.

18. Там само. – Ф.4407. – Оп.1. – Спр.7.

19. Там само. – Ф.4407. – Оп.1. – Спр.9.

20. Там само. – Ф.4411. – Оп.1. – Спр.2.

21. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф.269. – Оп.1. – Спр.1098.

22. Státní ústřední archiv v Praze. – Ruská a ukrajinská emigrace v Československé republice (č. f. 820). – Karton 33. – Inv. č. 216.

23. Там само. – Karton 33. – Inv. č. 217.

24. Там само. – Karton 39. – Inv. č. 251.

25. Там само. – Karton 40. – Inv. č. 255.

References

1. Bytjuk I. V. Dijal'nist' sojuzu ukrai'ns'kyh zhurnalistiv ta pys'mennykiv: praz'kyj period (1923–1939 rr.) / I. V. Bytjuk // Aktual'ni pytan'nja vitchyznanoi' ta svitovoi' istorii' : zbirnyk materialiv Vseukrai'ns'koi' naukovoï konferencii', 23–24 kvitnja 2010 roku / [Za zag. red. S. I. Degtjar'ova]. – Sumy: SumDU, 2010. – S.85–90.

2. Bojchak M. P. Ukrai'ns'ki likari za kordonom (Pol'shha 1920–1924, Českoslovačchyna 1922–1940 rr.) [Tekst]: monografija / M. P. Bojchak, R. M. Ljakina. – K.: Medinform, 2009. – 190 s.

3. Bocharova Z. Dejatel'nost' pravitel'stva ChSR po uregulirovaniju pravovogo položenija russkih jemigrantov / Z. Bocharova // Russkaja akcija pomoshhi v Českoslovačcii [Tekst]: istorija, značenie, nasledie / Nac. b-ka Českoslovačcii–Slavjanskaja b-ka, Grazhdanskoe obšed. «Russkaja Tradicija» [sost.: Lukash Babka i Igor' Zolotarev]. – Praha: Russkaja tradicija, 2012. – S.11–18.

4. Bjuleten' Spilky ukrai'ns'kyh inženeriv na Slovachčyni. – 1932. – 10 kvitnja. – Ch.2. – 10 s.

5. Vlasenko V. M. Z istorii' Ukrai'ns'koi' gospodars'koi' akademii' v Podjebradah (ChSR) [Tekst] / V. M. Vlasenko // Aktual'ni pytan'nja istorii' ta kul'turologii': materialy nauko- teoretyčnoï konferencii' vykladachiv, aspirantiv ta studentiv. – Sumy: SumDU, 2006. – S.3–12.

6. Zerkal' S. Absol'venty U.G.A. i prof. V. Domanyč'kyj: dokumenty – materijaly – spogady / S. Zerkal'. – N'ju-Jork – Mjunhen, 1965. – 83 s.

7. Zerkal' S. Zhyttja ta dijaly'nist' Spilky ukrai'ns'kyh inženeriv na Slovachčyni za 10 rokiv / S. Zerkal' // Bjuleten' Spilky ukrai'ns'kyh inženeriv na Slovachčyni. – 1940. – 10 kvitnja. – Ch.10. – S.2–17.

8. Korotka istorija Chehii' i Slovachčyni / [Za red. P. S. Fedorchaka]. – Ivano-Frankivsk: Plaj, 1999. – 170 s.

9. Kocur N. Spilka ukrai'ns'kyh likariv u Českoslovačchyni (20–40-vi rr. XX st.): nauko-organizacijna ta gromads'ka dijaly'nist' / N. Kocur // Perejaslav's'kyj litopys. – 2016. – Vyp.10. – S.136–145.

10. Narizhnyj S. Ukrai'ns'ka emigracija: Kul'turna pracja ukrai'ns'koi' emigracii' mizh dvoma svitovymy vijnamy. – Praha, 1942. – Ch.1. – 372 s. // Rypynne perevydannya (peredmova ta vstupne slovo – Ljubomyr Vynar ta Alla Atamanenko). – L'viv – Kent – Ostrog, 2008. dop. 232 stor. fotoiljustracij.

11. Narizhnyj S. Ukrai'ns'ka emigracija. Kul'turna pracja ukrai'ns'koi' emigracii' 1919–1939 (materialy, zibrani S. Narizhnyim do chastynu drugoi') / S. Narizhnyj. – K.: Vydavnytstvo im. Oleny Teligy, 1999. – 272 s.

12. Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlady ta upravlinnja Ukrai'ny. – F.3831. – Op.1. – Spr.5.

13. Там само. – F.3841. – Op.1. – Spr.4.

14. Там само. – F.3940. – Op.1. – Spr.1.

15. Там само. – F.3940. – Op.2. – Spr.1.

16. Там само. – F.3940. – Op.2. – Spr.3.

17. Там само. – F.3940. – Op.2. – Spr.9.

18. Там само. – F.4407. – Op.1. – Spr.7.

19. Там само. – F.4407. – Op.1. – Spr.9.

20. Там само. – F.4411. – Op.1. – Spr.2.

21. Central'nyj derzhavnyj arhiv gromads'kyh ob'jednan' Ukrai'ny. – F.269. – Op.1. – Spr.1098.

22. Státní ústřední archiv v Praze. – Ruská a ukrajinská emigrace v Československé republice (č. f. 820). – Karton 33. – Inv. č. 216.

23. Там само. – Karton 33. – Inv. č. 217.

24. Там само. – Karton 39. – Inv. č. 251.

25. Там само. – Karton 40. – Inv. č. 255.

Yavorskyi A. A., post-graduate student of the chair of history of slaves, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine, Ivano-Frankivsk), andriy_yavorskiy@mail.ua

Aid activities of the Ukrainian professional organizations, scientific and technical clerisy in Czechoslovakia in the 1920–30s

The article analyzes the aid activities of the Ukrainian professional organizations of scientific and technical clerisy in Czechoslovakia in the 1920–30s. The main types of support to Ukrainian emigrants, such as material support, employment assistance, legal advice and others have been defined. The impact of the global economic crisis and social policy transformation upon the state of the Ukrainian interwar emigration and activities of professional organizations have been traced. The article draws special attention to the auxiliary role of supporting activities in the work of professional and scientific organizations, such as the Ukrainian Legal and Pedagogical Societies.

Keywords: Ukrainian emigration, Czechoslovakia, professional organizations, professional scientific organizations, aid activities.

* * *

УДК 930(436.1)«1918/1939»:94(477)

Турмис Н. В.,

кандидат історичних наук, асистент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн, Львівський національний університет ім. Івана Франка (Україна, Львів), n_turmys@ukr.net

ВІДЕНСЬКА УКРАЇНІСТИКА МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Йдеться про розвиток україністики у Віденському університеті у 1918–1939 рр. та в українських емігрантських науково-навчальних центрах – Українському соціологічному інституті та Українському вільному університеті в першій половині 20-х рр. XX ст. Визначено, що українознавчі дослідження у міжвоєнний період займають чільне місце серед наукових студій на семінарі східноєвропейської історії Г. Уберсбергера і чітко окреслюються в окремий напрям історичної славістики, після русистики та полоністики. У дослідженні також акцентовано увагу на поставах відомих українців, які здобували докторат у зазначений час саме у Віденському університеті.

Не мени наукоємною стала діяльність у Відні української еміграції. Особливо активну роботу в цьому напрямі провадили Український соціологічний інститут та Український вільний університет.

Ключові слова: українознавчі студії, Віденський університет, історична школа, україністика.

Сучасна українська історична наука неможлива без якісного та всебічного аналізу історіографії. Останні історіографічні дослідження в Україні виявили потребу в переосмисленні методик та концептуалізації напрямів студій. На думку Лідії Таран, «Українські історіографічні школи, їхня інституалізація та функціонування, як і діяльність окремих істориків минулого, часто–густо розглядаються окремо від загальносвітових та європейських шкіл та течій історико–філософської думки» [18, с. 87]. Це приводить до провінціалізму української історичної науки, погіршуючи і без того незавидне її становище.

Вихід з ситуації пропонує львівський вчений Олексій Сухий, рекомендуючи ввести «...в науковий обіг увесь комплекс знань діаспорної україністики і досягнень західних дослідників української історії» [17, с. 26]. Залучення здобутків західної історіографії

в українську науку не втратило актуальності і дотепер. Це пов'язано, насамперед, з низькою лінгвістичною комунікабельністю, вітчизняної науки, що і обумовило її зацікавленість здебільшого україномовними діаспорними публікаціями.

З огляду на залучення до даної розвідки, цілого сегменту німецькомовних досліджень, обрана до розгляду тема видається актуальною, оскільки, цілий пласт віденських українознавчих студій дотепер перебував за межами уваги українських науковців, особливо міжвоєнного періоду.

Серед багатьох закордонних установ в наукових зацікавленнях яких присутня українська проблематика – чільне місце займає Віденський університет. Саме тут активно діяв семінар східноєвропейської історії, в рамках якого і провадилися дослідження української проблематики. Ґрунтовно історію семінару досліджували австрійські вчені – Вальтер Ляйч, Манфред Штої [23] та багаторічний керівник Інституту східноєвропейської історії Віденського університету знаний україніст Андреас Каппелер [10; 20; 21; 22; 23]. 3–поміж найновіших праць українських вчених варто відзначити дослідження Поліни Барвінської [1; 2; 3]. Та все ж українознавчі студії у Віденському університеті так і не стали основним предметом розгляду науковців. Натомість, українознавчі дослідження Українського соціологічного інституту (УСІ) та діяльність у Відні Українського вільного університету (ВВУ) представлені у історіографії публікаціями Симона Наріжного [12], Степана Віднянського [5], Олени Вагіної [4].

Починаючи з кінця XIX ст. українська тематика починає займати чільне місце в дослідженнях Віденського університету. Навіть після розпаду Австро-Угорщини зацікавлення Україною не зникає. Після Першої світової війни Віденський університет продовжив дослідження української проблематики, які були розпочаті на семінарі східноєвропейської історії ще з початку XX ст. професором К. Іречком за активної підтримки професора В. Ягіча. У цей період українознавчі студії окреслюються як окремий напрям історичної славистики. Дослідження з україністики провадяться через написання дисертаційних робіт докторантами семінару. У 1918–1934 рр. на семінарі східноєвропейської історії навіть збільшилася кількість досліджень з історичної україністики, незважаючи на те, що його очолював прихильник переваги австрійських німців у Дунайській монархії Ганс Уберсбергер (1877–1962 рр.) [19, с. 92]. Серед 122 захищених на семінарі Г. Уберсбергера робіт, 14 – були з української тематики (11% від загальної кількості) Це третій напрям досліджень на семінарі після русистики – 55 робіт (43%) та полоністики – 49 робіт (38%) [24, с. 136–137].

Найуспішнішими для українознавчих студій Віденського університету стали 20–і рр. XX ст., а саме 1920–1926 рр. коли теми з української історії для досліджень отримували не лише етнічні українці, а й студенти інших національностей, зазвичай – вихідці з Галичини. Такий сплеск інтересу студентів до української тематики у 20–х рр. XX ст. можна пояснити короткочасною появою на політичній карті світу Української держави та зростанням авторитету українських вчених у науковому середовищі Австрії. На підтвердження слів, трьох українських вчених – історика

Степана Томашівського (1875–1913 рр.), географо-картографа Степана Рудницького (1877–1937 рр.) та етнографа і історика Зенона Кузеля (1882–1952 рр.) було запрошено для підсилення кадрового складу дослідницького «Інституту Сходу» у Віденському університеті, оскільки з 14 дійсних членів цієї установи лише троє були фахівцями зі східноєвропейської історії – Ганс Уберсбергер, Карл Пач та Алоїз Хаек. [24, с. 138].

На початок 20–х рр. XX ст. Відень став центром української політичної та наукової еміграції. За приблизними даними в той час там проживало близько 50 тис. українців. Там зосередився найбільш свідомий, державотворчий елемент всієї України. Так, до австрійської столиці виїхав М. Грушевський та інші відомі діячі з Наддніпрянщини та Галичини – П. Христюк, М. Шраг, В. Липинський, С. Петрушевич, А. Макаренко, Ф. Швець, Д. Донцов. З поміж емігрантів, представники національної інтелігенції – вчені, університетські професори й викладачі, а також студентська молодь становила значний відсоток активних, креативних осіб. Ця інтелектуальна потуга дала можливість створити науково-дослідницькі установи, що ставали центрами діяльності українців з основним акцентом на всебічному вивченні українознавства. Саме українознавству відводилася провідна роль в інформаційно-пропагандистській діяльності в науковому світі Європи для обґрунтування права української нації на власну державу в межах її етнічних земель.

Першим науковим українським закладом заснованим в еміграції у 1919 р. М. Грушевським був Український соціологічний інститут у Відні. Власне, опираючись на нагальні потреби української еміграції в поширенні інформації про українців серед європейців М. Грушевський уклав програму інституту, основними завданнями якого визначив:

– слідкувати за світовим соціальним процесом та соціологічними дослідженнями і популяризувати їх серед українців,

– інформувати світову та українську громадськість про український соціальний рух та українську літературу [14, с. 204–258].

Початковий період діяльності Інституту обмежувався трьома напрямками: влаштуванням публічних лекцій, організацією бібліотеки і, що найважливіше, видавничою справою. Серед найпомітніших публікацій соціологічного інституту можна виокремити – «Теорію нації» В. Старосольського (1919 р.), де на основі психологічного методу автор дав блискучий аналіз феномена нації, розглядаючи об'єктивні і суб'єктивні чинники формування нації як політичної спільноти [15]; «Галичина в 1918–1920 рр.» М. Лозинського (1922 р.) [11]. Та на окрему увагу заслуговує монографія М. Грушевського «Початки громадянства (генетична соціологія)» (1921 р.) [9]. У роботі, М. Грушевський обґрунтував свої погляди на державу і націю. Використовуючи найновіший історико-соціологічний метод історичного аналізу, він зауважував, що вся історія людського суспільства це боротьба двох тенденцій – індивідуального та колективного, які по чергову змінюють одна одну. Не менш важливою стала видана інститутом праця – «З починів українського соціалістичного руху. Михайло Драгоманов

і Женевський соціалістичний гурток» – збірник матеріалів про піонерів української політичної думки М. Зібера, М. Драгоманова, С. Подолинського [8].

Для підтримання освітніх прагнень українських студентів у Відні в квітні 1920 р. було створено українське товариство прихильників освіти. Через чотири роки Товариство нараховувало 225 членів з них 36 фундаторів і за цей час матеріально допомогло 285 студентам [12, с. 76]. Віденське українське студентство гуртувалося довкола громадської організації «Січ», яка була заснована ще в 1868 р. і була першою студентською організацією українців за кордоном. У 1918–1919 рр. «Січ» нараховувала 18 студентів, а у 1921–1922 рр. вже 378 осіб [12, с. 76].

Не менш важливою подією для українського наукового світу стало заснування в січні 1921 р. у Відні Українського вільного університету (УВУ). Заснований він був з ініціативи Союзу українських журналістів і письменників, Товариством прихильників освіти та Українським соціологічним інститутом. Згідно зі статутом УВУ, головними завданнями університету вважалися розвиток української науки та підготовка для України висококваліфікованих спеціалістів-науковців і практиків [12, с. 119]. УВУ налічував два факультети – філософський та факультет права і суспільних наук. Що ж до студентського складу УВУ, то на філософський факультет записалося 65 слухачів, а на факультет права і суспільних наук – 25. Правда відвідуваність занять студентів була невисокою. [5, с. 15].

Українська студентська молодь, яка становила чи не левову частку віденських емігрантів більш перспективним для себе вбачала навчання у Віденському університеті. За підрахунками професора А. Каппелера у 1907–1944 рр. з-поміж 199 студентів учасників семінару східноєвропейської історії, що здобули докторат, 92 були вихідцями з України, проте лише 22 особи мали українське походження [10, с. 123]. У це число ввійшло 10 українців-випускників семінару, які успішно захистили докторат з української тематики у професора Г. Уберсбергера:

1. Наталія Шкірпан – «Die Aufhebung der Hetmanschaft in Kleinrussland» / «Скасування гетьманства в Малоросії» (20 січня 1920 р.).

2. Надія Суровцова – «Bohdan Chmelnitzkyj und die ukrainische Staatsidee» / «Богдан Хмельницький і українська державна ідея» (10 березня 1920 р.).

3. Олена Степанів – «Gliederung und Entwicklung der Gesellschaft im Alt Rus bis in die Mitte des XIII. Jahrhunderts» / «Розподіл і розвиток суспільства в старій Русі в середині XIII ст.» (28 червня 1921 р.).

4. Софія Коренець – «Beziehungen des ukrainischen Hetmans Iwan Ostapowyc Wyhowskyj zu Polen» / «Відносини українського гетьмана Івана Виговського з поляками» (18 липня 1921 р.).

5. Іван Турин – «Staat und Gesellschaft in Halytsch und Wolhynien unter der Dynastie der Romanowytzsch im XIII. Jahrhundert» / «Держава і суспільство в: Галичі і Волині під династією Романовичів: в XIII столітті» (22 травня 1922 р.).

6. Іван Німчук – «Die erste ukrainische politische Emigration und ihre Rolle in der ukrainischen Wiedergeburt» / «Перша українська політична еміграція і її роль в українському відродженні» (12 липня 1923 р.).

7. Михайло Скорик – «Semen Palij, Oberst von Bila Cerkva» / «Семен Палій, білоцерківський полковник» 20 липня 1923 р.

8. Володимир Кисілевський – «Der ukrainische Adel des XVII Jh. Monographische Skizzen» / «Українська шляхта XVII ст. Монографічний ескіз» (5 травня 1924 р.).

9. Микола Кузняк – «Der Adel und die Bauern in Galizien und Podolien im XV. Jahrhundert» / «Шляхта і селяни в Галичині та Поділлі в XV ст.» (25 червня 1924 р.).

10. Ірена Левицька – «Das Jahr 1848 und die Ukrainer in Csterreich» / «1848 рік і українці в Австрії» (14 січня 1926 р.) [24, с. 271–274].

Доля цих науковців складеться по-різному. Хтось кане в лету, а інші увійдуть в історію, як от історик, журналіст, громадський діяч Надія Суровцова (1896–1985 рр.) [16], історик, географ, перша в світі жінка-офіцер Олена Степанів (1892–1963 рр.) [13], етнолог та історик Михайло Скорик (1895–1981 рр.) [7], славіст, історик, соціолог, почесний член канадської асоціації славістів Володимир Кисілевський (1896–1976 рр.) [6].

Українські емігранти не були самотніми в дослідженні національної проблематики. В межах семінару її досліджували і інші слухачі семінару, в основному, галицькі євреї. Зокрема, 8 квітня 1924 р. захистив дисертацію «Der polnisch-ruthenische Antagonismus in Galizien in den Jahren 1848–1867. (Zur Geschichte des Kampfes der Ruthenen um ihre national-politische Gleichberechtigung)» / «Польсько-русинські антагонізми в Галичині в 1848–1867 рр. (До історії боротьби галицьких українців за свою національну рівність та своє національно-культурне відродження)» Мозес Бергманн. На думку Г. Уберсбергера, попри свою прихильність до української сторони конфлікту дисертант виступив об'єктивним його суддею не стаючи відверто на ту чи іншу сторону [23, с. 723]. В лютому 1925 р. була захищена дисертація Мозеса Верфеля – «Die Kosakenaufstände im XVI und XVII. Jh.» / «Козацькі повстання XVI – XVII ст.», присвячена формуванню і розвитку цікавого для австрійців соціального стану – козацтва. В цьому ж році – 30 травня 1925 р. Нухім Русс захистив дисертацію «Der polnisch-ukrainische Antagonismus in Csterreich in den Jahren 1867–1906» / «Польсько-українські антагонізми в Австрії 1867–1906 рр.» [23, с. 723–724]. Дещо пізніше, 4 квітня 1932 р. Бенджамін Любоцький – захистив роботу – «Der politische Gehalt der Ukrainischen Nationalbewegung in Russland im XIX. Jahrhundert» / «Політичний зміст українського національного питання в Росії в XIX столітті» [24, с. 277]. Це була одна з останніх праць захищених у Відні. Поступово, активні наукові українознавчі студії у Віденському університеті припинилися. У 1935–1938 рр. семінар східноєвропейської історії очолював русист Мартін Вінклер (1893–1982 рр.), за якого було захищено всього одну дисертацію, і то з історії Росії [24, с. 278].

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що після розпаду Австро-Угорщини українська проблематика у Віденському університеті продовжила свій розвиток. Завдяки чисельній українській еміграції у Відні було утворено цілу низку наукових установ, які орієнтувалися у своїй науковій роботі на Віденський університет.

Особливо активну роботу провадив на еміграції, очолюваний М. Грушевським Український соціологічний інститут та Український вільний університет.

Безпосередньо у Віденському університеті на семінарі східноєвропейської історії під керівництвом Г. Уберсбергера, українська займала третє місце після русистики та полоністики, що дало змогу виховати цілу плеяду українських вчених. На жаль, в 30-х рр. XX ст. помітний характерний спад інтересу до українознавчих студій у Віденському університеті та поступова переорієнтація на русистику. Нове життя віденська україністика здобуде вже в часи незалежності під керівництвом професора А. Каппелера.

Список використаних джерел

1. Барвінська П. З історії заснування семінару східноєвропейської історії у Віденському університеті / П. І. Барвінська // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – Харків, 2009. – Вип.12. – С.76–83.
2. Барвінська П. Історик та політика: з життя та діяльності Ганса Уберсбергера / П. І. Барвінська // Інтелігенція і влада. – 2009. – Вип.16. Історія. – С.170–178.
3. Барвінська П. Між наукою та політикою. Інтерпретації Східної Європи в академічному середовищі німецькомовного простору у кінці XIX – початку XXI ст.: монографія / П. І. Барвінська. – Одеса: Одес. Нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2012. – 450 с.
4. Вагіна О. Освітня діяльність української еміграції в країнах Європи (1918–1939 рр.) Автореф. дис...канд. іст. наук: 07.00.01. – Запоріжжя, 1996. – 18 с.
5. Віднянський С. Заснування та діяльність Українського вільного університету – першої української високої школи за кордоном (1921–1945 рр.) / С. Віднянський // Український історичний журнал. – 1993. – №11–12. – С.68–80.
6. Герасимова Г. Кайє–Кисілевський Володимир // Енциклопедія історії України: Т.7. / Ред. кол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2010. – С.24.
7. Гілевич І. Михайло Скорик – етнолог, історик, фольклорист // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2014. – Вип.50. – С.206–243.
8. Грушевський М. З починів українського соціалістичного руху. – Відень: вид-во Українського соціологічного інституту, 1921. – 212 с.
9. Грушевський М. Початки громадянства (генетична соціологія). – Відень: вид-во Українського соціалістичного інституту, 1921. – 328 с.
10. Каппелер А. Дисертанти з України на семінарі зі східноєвропейської історії у Віденському університеті 1907–1945 рр. / А. Каппелер // Австрія і Україна у контексті європейської інтеграції співробітництва. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Відень – Київ, 2005. – С.122–134.
11. Лозинський М. Галичина в 1918–1920 рр. – Відень: вид-во Українського соціалістичного інституту, 1922. – 228 с.
12. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919–1939 рр. (матеріали зібрані С. Наріжним до частини другої). – К.: вид-во О. Теліги, 1999. – 272 с.
13. Олена Степанів – Роман Дашкевич. Спогади і нариси / Упоряд. Г. Сварник, А. Фелонюк. – Львів: Піраміда, 2009. – 632 с.
14. Сохань П., Уляновський В., Кіржаєв С. Грушевський і Academia: Ідея змагання, діяльність. – К.: Ін-тукр. археографії (Акад. наук України, 1993. – 318 с.
15. Старосольський В. Й. Теорія нації / Передм. І. О. Кресіної. – Нью-Йорк; Київ: Наук. Т-во ім. Т. Шевченка: Вища шк., 1998. – XL, 157 с.
16. Суровцова Н. Спогади / Н. В. Суровцова. – К.: вид-во ім. О. Теліги, 1996. – 431 с.
17. Сухий О. Сучасна історична наука в Україні: візії та напрями // Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – Тернопіль, 2012. – Вип.10. – С.24–34.
18. Таран Л. Провідні тенденції світової історіографії в XX ст. та проблеми кризи сучасної історичної науки // Український історичний журнал. – 1999. – №1. – С.85–91.

19. Троян С. Слов'янські народи в австрійській суспільно-політичній думці початку XX ст. // Проблеми слов'язнавства – Львів, 2000. – Вип.51. – С.92–99.

20. Kappeler A. Osteuropäische Geschichte // Aufriss der Historischen Wissenschaften in sieben Bänden. – Stuttgart, 2001. – Bd. 2. – S.198–265.

21. Kappeler A. Osteuropa und osteuropäische Geschichte aus Zürich, Kulner und Wiener Sicht // Hundert Jahre Osteuropäische Geschichte: Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft. – Stuttgart, 2005. – S.149–157.

22. Kappeler A. Die Bedeutung der Geschichte Osteuropas für ein gesamteuropäisches Geschichtsverständnis // Annäherungen an eine europäische Geschichtsschreibung. – Wien, 2002. – S.43–55.

23. Kappeler A. Wiener Dissertationen Galizischer Jüdinnen und Juden zur ukrainischen Geschichte (1915–1931) // Відп. редактор Микола Крикун, заступник відп. редактора Остап Серета. Львів, 2006–2007 (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНА України). – Вип.15. – С.720–726.

24. Leitsch W. Stoy M. Das Seminar für osteuropäische Geschichte der Universität Wien 1907–1948. – Wien [u.a.]: Bohlau, 1983. – 304 s.

References

1. Barvinska P. Z istorii zasnuvannia seminaru skhidnoievropejskoj istorii u Videnskomu universyteti / P. Barvinska // Aktualni problemy vitchyznianoj ta vsesvitnoji istorii. – Kharkiv, 2009. – Vyp.12. – S.76–83.

2. Barvinska P. Istoryk ta polityka: z zhyttia ta diialnosti Hansa Ubersberhera / P. Barvinska // Intelihentsiia i vlada. – 2009. – Vyp.16. Istoriia. – S.170–178.

3. Barvinska P. Mizh naukoju ta politykoju. Interpretatsii Skhidnoi Yevropy u akademichnomu seredovyshchi nimetskomovnoho prostoru u kintsji XIX – pochatku XXI st.: monohrafiia / P. Barvinska. – Odesa: Odes. Nats. un-t im. I. I. Mechnykova, 2012. – 450 s.

4. Vahina O. Osvitnia diialnist ukrainskoj emihratsii v krainakh Yevropy (1918–1939 rr.) Avtoref. dys...kand. ist. nauk: 07.00.01. – Zaporizhzhia, 1996. – 18 s.

5. Vidnianskyi S. Zasnuvannia ta diialnist Ukrainskoho vilnoho universytetu – pershoi ukrainskoj vysokoji shkoly za kordonom (1921–1945 rr.) / S. Vidnianskyi // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. – 1993. – №11–12. – S.68–80.

6. Herasymova H. Kaiie–Kysilevskiy Volodymyr // Entsyklopediia istorii Ukrainy: T.7. / Red. kol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. – K.: Naukova dumka, 2010. – S.24.

7. Hilevych I. Mykhailo Skoryk – etnolog, istoryk, folkloryst // Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii istorychna – Lviv, 2014. – Vyp.50. – S.206–243.

8. Hrushevskiy M. Z pochyniv ukrainskoho sotsialistychnoho rukhu. – Viden: vyd-vo Ukrainskoho sotsiolohichnoho instytutu, 1921. – 212 s.

9. Hrushevskiy M. Pochatky hromadianstva (henetychna sotsiolo-hiia). – Viden: vyd-vo Ukrainskoho sotsialistychnoho instytutu, 1921. – 328 s.

10. Kappeler A. Dysertanty z Ukrainy na seminari zi skhidnoievropejskoj istorii u Videnskomu universyteti 1907–1945 rr. / A. Kappeler // Avstriia i Ukraina u konteksti yevropejskoj intehratsii spivrobotnytstva. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. – Viden – Kyiv, 2005. – S.122–134.

11. Lozynskiy M. Halychyna v 1918–1920 rr. – Viden: vyd-vo Ukrainskoho sotsialistychnoho instytutu, 1922. – 228 s.

12. Narizhnyi S. Ukrainska emihratsiia. Kulturna pratsia ukrainskoj emihratsii 1919–1939 rr. (materialy zibrani S. Narizhnym do chastyny drugoi). – K.: vyd-vo im. O. Telihy, 1999. – 272 s.

13. Olena Stepaniv – Roman Dashkevych. Spohady i narysy / Uporiad. H. Svarnyk, A. Feloniuk. – Lviv: Piramida, 2009. – 632 s.

14. Sokhan P., Ulianovskiy V., Kirzhaiev S. Hrushevskiy i Academia: Ideia zmahannia, diialnist. – K.: In-tukr. arkheohrafi (Akad. nauk Ukrainy, 1993. – 318 s.

15. Starosolskyy V. Y. Teoriia natsii / Peredm. I. O. Kresinoi. – Niu-York; Kyiv: Nauk. T-vo im. T. Shevchenka: Vyshecha shk., 1998. – XL, 157 s.

16. Surovtsova N. Spohady / N. Surovtsova. – K.: Vyd-vo im. O. Telihy, 1996. – 431 s.

17. Sukhyi O. Suchasna istorychna nauka v Ukraini: vizii ta napriamy / O. Sukhyi // Ukraina – Yevropa – Svit. Mizhnarodnyi

zbornik naukovykh prats. Seriya: Istoriiia, mizhnarodni vidnosyny. – Ternopil, 2012. – Vyp.10. – S.24–34.

18. Taran L. Providni tendentsii svitovoi istoriohrafii v XX st. ta problemy kryzy suchasnoi istorichnoi nauky // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. – 1999. – №1. – S.85–91.

19. Troian S. Slovianski narody v avstriiskii suspilno-politychnii dumtsi pochatku XX st. // Problemy slovianoznavstva. – Lviv, 2000. – Vyp.51. – S.92–99.

20. Kappeler A. Osteuropäische Geschichte // Aufriss der Historischen Wissenschaften in sieben Bänden. – Stuttgart, 2001. – Bd. 2. – S.198–265.

21. Kappeler A. Osteuropa und osteuropäische Geschichte aus Zürich, Kulner und Wiener Sicht // Hundert Jahre Osteuropäische Geschichte: Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft. – Stuttgart, 2005. – S.149–157.

22. Kappeler A. Die Bedeutung der Geschichte Osteuropas für ein gesamteuropäisches Geschichtsverständnis // Annäherungen an eine europäische Geschichtsschreibung. – Wien, 2002. – S.43–55.

23. Kappeler A. Wiener Dissertationen Galizischer Jüdinen und Juden zur ukrainischen Geschichte (1915–1931) // Vidp. redaktor Mykola Krykun, zastupnyk vidp. redaktora Ostap Sereda. L'viv, 2006–2007 (Ukrainian: kul'turna spadshchyna, nacional'na svidomist', derzhavnist'. Zbirnyk naukovykh prac' / Instytut ukrai'noznavstva im. I. Kryp'yakevycha NANA Ukrainy). – Vyp.15. – S.720–726.

24. Leitsch W. Stoy M. Das Seminar für osteuropäische Geschichte der Universität Wien 1907–1948. – Wien [u.a.]: Bohlau, 1983. – 304 s.

Turmys N. V., PhD History, Assistant Professor of the Department of Modern and Contemporary History of Foreign Countries, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine, Lviv), n_turmys@ukr.net

Ukrainian studies of the interwar period in Vienna

We are talking about the development of Ukrainian studies at the University of Vienna in 1918–1939. And in Ukrainian émigré research and training centers – the Ukrainian Sociological Institute and the Ukrainian Free University in the first half of the 20s XX century. It is determined that Ukrainian studies in the interwar period occupy a prominent place among the scientific studies at the seminar of Eastern European history of H. Ubersberger and are clearly delineated in a separate direction of historical Slavic studies, after Russian studies and polonistics. The study also focused on the figures of famous Ukrainian, who received a doctoral at the specified time precisely at the University of Vienna.

The activity in Vienna of the Ukrainian emigration was no less science-intensive. Particularly active work in this direction was carried out by the Ukrainian Sociological Institute and the Ukrainian Free University.

Keywords: Ukrainian researches, University of Vienna, historical school, Ukrainian studies.

* * *

УДК 372.48

Троханяк О. С., кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, науковий працівник бібліотеки ВП НУБІП України «Бережанський агротехнічний інститут» (Україна, Бережани), Alex_makena@ber.te.ua

ВАЖКІ ЧАСИ В ДОЛІ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС ОПЕРАЦІЇ «ВІСЛА»

(до 70-річчя операції «Вісла»)

Досліджується історичний процес переселення українців із Західної Галичини в Північну Прусію та радянську Україну в ході операції «Вісла» в 1947 р. Стаття посвячена пам'яті з часу 70-річчя депортації українців і викриває тяжку трагедію українського народу під час цієї акції.

Ключові слова: національна політика, напади, звинувачення, депортація, переселення.

Говорячи про те, що історія – це пам'ять людського суспільства, накреслюється важливим той факт, що 2017 рік став 70-ою річницею операції «Вісла». Сучасний етап розвитку вітчизняної історичної науки характеризується формуванням нового стилю історичного підходу і дослідження певних історичних подій

та фактів. Цілоком логічно, що тема про примусове переселення українців із західної Галичини в 1947 р., яке названо операцією «Вісла», є надзвичайно актуальною і до сьогодні.

Розглядаючи означену проблему і аналізуючи події 40–х років, зокрема, операцію «Вісла», варто дане питання розглядати в сукупності багатьох чинників і підходів. Перш за все – це етап боротьби Західної України за свою державність. Польща не давала українцям на своїх територіях проводити українську національну політику, що породжувало національну боротьбу. Основна увага статті зосереджена на тому, щоб ще раз наголосити на небажанні більшовицької російської і польської влади дати українцям хоч якусь можливість проводити свій національний розвиток.

З огляду на недостатню дослідженість цієї теми, автор поставила за мету наголосити, що переселення українців проходило з порушенням всіх міжнародних і моральних норм, та головне, що з розірванням сімей, з прямим виселенням не в призначені регіони Галичини, а відразу на Сибір, без можливості взяти щось із нажитого майна, бо слідувала думка, що там всі мають загинути.

Після Другої світової війни з допомогою Москви в Польщі було створено новий уряд прорадянського спрямування. Росія віддає Польщі частину Галичини і закріплює кордони по «лінії Керзона». «9 вересня 1944 р. голова Ради народних комісарів УРСР М. Хрущов та голова Польського комітету національного визволення Е. Осубка–Моравський підписали угоду про взаємну евакуацію українського населення з території Польщі до УРСР і польського населення з території України до Польщі. У 1944–1946 рр. близько 800 тис. поляків, а також євреїв та українців, які визнали себе поляками, переселились до Польщі» [7, с. 332], а українці переїздили на терени СРСР, переважно в Західну Україну. У Польщі залишилось 150 тис. українців» [6, с. 333]. Вони не хотіли покидати свої маєтки, а головне будинки, поля, ліси.

Відштовхуючись від назви «лінія Керзона» всі території поза нею, на користь Польщі, називали «Закерзонням» – це Лемківщина, Підляшшя, Надсяння, Сокальщина, Равщина і Холмщина. «Загальна площа Закерзоння, на якій проживало 1,5 млн. українців, становила близько 19,5 тис. кв. км.» [5, с. 248]. Галичину було поділено на східну, що відійшла до СРСР і західну, яка залишилась під Польщею.

Польський уряд почав насильно виштовхувати зі своїх територій українців. Національні частини – Армія Крайова та Армія Людова допомагали в цьому представникам уряду, робили люті наскоки на українські села, залякували людей і тому значна частина таки переселилась в радянську Україну. Спеціальні загони поляків нападали на українські села, грабували їх, палили, вбивали людей, щоб терором змусити їх до виїзду. Державна міліція, військові частини та прикордонні війська НКВС допомагали цим загонам. Для багатьох це переселення стало роковим бо тут же підлягали під переслідування НКВД або були депортованими в Сибір.

В українського населення були різні причини небажання переселятись: по–перше, страх перед репресіями і депортацією в радянській Україні; по–друге боязнь невідомої долі там вдаліні: де взяти житло,